

XÈNIA DYAKONOVA

EL CONTE DE L'ALFABET

L'AVENÇ

ПЕРЕВОД
РЕГИСТРА

EL CONTE DE L'ALFABET

LLEGIR EN CATALÀ
ASSOCIACIÓ D'EDITORIALS INDEPENDENTS

L'AVENÇ,

Xènia Dyakonova

EL CONTE DE L'ALFABET

L'AVENÇ
Barcelona

2022

Barcelona, setembre de 2022
© del text, Xènia Dyakonova
© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2022
Mallorca, 221, sobreàtic
08008 Barcelona
Telèfon: 93 245 79 21
www.lavenc.cat
www.elsllibresdelavenc.cat
www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei. Adreça a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç
Il·lustració de la coberta: Teclat en alfabet ciríl·lic d'una antiga màquina d'escriure.
Foto: see and remember/Flickr

THEMA: FC 1DTA
ISBN: 978-84-18680-21-2
Dipòsit legal: B 14778-2022
Impress a Gràfiques 92

TAULA

Nota preliminar	9
A. A d' <i>alfavit</i>	11
Б. Be de <i>bulvar</i>	15
В. Ve de <i>Vénitxka</i>	19
Г. Gue de <i>grafoman</i>	23
Д. De de <i>drug</i>	27
Е. Ie de <i>ievrei</i>	31
Ё. Io	37
Ж. Je de <i>JZL</i>	41
З. Ze de <i>Zvezdà</i>	47
И. I d' <i>intel·liguèntsia</i>	51
Й. I kràtkaia de <i>ieti</i>	57
К. Ka de <i>Katovitse</i>	61
Л. El de <i>lauriat</i>	67
М. Em de <i>Moika</i>	73
Н. En de <i>nadriv</i>	79
О. O d' <i>óttxestvo</i>	83
П. Pe de <i>podstrótxnik</i>	87
Р. Er de <i>Rakhmàninov</i>	91
С. Es de <i>skazka</i>	95
Т. Te de <i>tuneiadstvo</i>	99
У. U d' <i>unínie</i>	105
Ф. Ef de <i>Filónov</i>	109
Х. Kha de <i>khamstvo</i>	113

Ц. Tse de <i>tsvetí</i>	117
Ч. Txe de <i>Txinzano</i> (Cinzano)	121
Ш. Xa de Xura o Xúrotxka	125
Щ. Xia de <i>xi</i>	129
Ъ. Tviordi znak de <i>tviordi znak</i>	133
Ы. Y d' <i>Operàtsia Y</i>	137
Ь. Miagki znak de <i>miagki znak</i>	141
Э. E oborótnoie d' <i>ekzekútsia</i>	145
Ю. Iu de <i>iuródivi</i>	149
Я. Ia de Iassnov	153

NOTA PRELIMINAR

Quan l'estiu de 2020 vaig rebre la proposta de *L'Avenç*, que m'oferia l'oportunitat de col·laborar-hi durant un any sencer enviant-hi un text de caire autobiogràfic cada mes, em vaig alegrar i espantar alhora. Després d'anys d'escriure versos tenia ganes de provar la prosa, i necessitava que m'hi obliguessin per posar-m'hi. El repte de descobrir en què consisteix i com funciona el ritme de la prosa, on no hi ha rima ni metre que valgui, era un estímul afegit. D'altra banda, què havia d'explicar jo de la meua vida, mancada de fets espectaculars i experiències dramàtiques? Des de quina perspectiva podia parlar-ne als 35 anys? I amb quin to?

Vaig estar uns quants dies paralitzada per la por de fer el ridícul. Una altra cosa que em preocupava és que haguessin de ser exactament onze entregues (onze, perquè a l'agost la revista fa vacances). Havia de trobar una justificació orgànica a l'encàrrec per donar-li sentit. La lectura casual d'un abecedari infantil en vers em va proporcionar la solució: agafaria com a excusa estructural el meu alfabet matern, el ciríl·lic, que té trenta-tres lletres, i en cadascuna de les onze entregues en faria sortir tres. Aquesta tàctica em permetia dividir l'extensió requerida de cada entrega —15.000 caràcters—, que em semblava inacabable, en tres apartats. Em veia més capaç de mantenir l'atenció del lector amb tres textos curts que amb un de llarg.

Volia evitar, al preu que fos, l'excés de retòrica i el risc d'avoriment.

Cada lletra del ciríl·lic, doncs, representaria una paraula —una paraula russa que jo escriuria en original i en transcripció—, i cada paraula seria un punt de partida per parlar d'un fenomen, un element o una personalitat de la cultura russa. La tria de paraules, deliberadament arbitrària, obeiria només als desitjos de la memòria i la imaginació. Les anècdotes personals hi serien, però només per donar més vida i color a les entrades del diccionari. Aquest era el meu projecte inicial. A poc a poc em vaig adonar que, si bé no m'interessava gaire parlar de mi, sí que volia fer un homenatge als meus avantpassats i mirar d'entretreixir, d'una manera fragmentària, les seves petites històries particulars amb la història gran del segle xx rus. L'aparició de la ciutat polonesa de Katowice enmig d'un paisatge bàsicament rus va ser una sorpresa per a mi mateixa: els records desenterrats per aquest topònim se m'havien imposat amb massa força per poder esborrar-los. Finalment, vaig descobrir que la presència recurrent d'alguns amics, que hi figuren amb noms reals, i d'alguns escriptors, i les citacions esporàdiques de poemes propis o aliens, podien contribuir a donar una certa melodia al conjunt. Després de retocar i ampliar moltes entrades, només espero això: que el llibre tingui melodia, ja que per la seva naturalesa rapsòdica no pot tenir unitat. Aprofito per agrair a Josep Maria Muñoz i a tot l'equip de L'Avenç l'encàrrec, l'ajuda i la fe.

X. D.

Barcelona, juliol de 2022

A

A d'*alfavit* (А, а — алфавит)

La primera lletra de l'alfabet ciríl·lic, igual que del llatí, és la *a*.

Alfavit —alfabet— va ser la primera paraula que em va desconcertar.

L'avi la feia aguda —*alfavit*— i l'àvia, plana: *alfàvit*. S'havien separat abans que jo nasqués i no els vaig veure mai junts. Com era possible que haguessin viscut gairebé vint anys plegats si no es podien posar d'acord sobre una cosa tan senzilla? O potser això de la seva vida en comú era una mentida més dels adults?

En qualsevol cas, hi havia algú que deia ser el seu fill. El pare. Quan jo tenia quatre o cinc anys em llegia, abans d'anar a dormir, poemes d'un llibre magnífic, *Vrédnie sovieti* (Consells perniciosos) de Grigori Óster. No s'assemblava gens a la poesia infantil hipòcrita i cursi que després em farien empassar a l'escola. Tenia tot el que ha de tenir la poesia de debò: ritme, intel·ligència, picardia... El que més m'agradava era que l'autor no em prengués per ximple, i que em convidés a conspirar contra el món dels grans. Era com si, en una mena de guerra tàcita en què els nens sempre perdiem, un representant del bàndol contrari em donés permís per rebel·lar-me. En el segon consell, per exemple, hi havia uns versos que en català farien més o menys així:

Deixa els jocs i les ganyotes
i estudia l'alfabet
per escriure paraules
com Déu mana a la paret.

Quan tot just havia après a llegir, em vaig fixar en unes paraules estranyes que no sortien mai als llibres però apareixien constantment a les parets, als ascensors, a les tanques dels edificis. Els adults es negaven a explicar-me-les, i jo pressentia que, si gosava pronunciar-les, em castigarien. No m'hi vaig atrevir mai. A primària vaig saber que d'aquest lèxic obscè se'n deia *mat*: els mestres asseguraven que era propi de criminals, drogoaddictes o indigents, i ens advertien que, si dèiem alguna d'aquestes paraules a classe, ens farien fora de l'escola immediatament. Era una amenaça hiperbòlica, però eficaç.

Pensant-hi ara, m'adono que l'ostracisme a què se'l condemna converteix el *mat* rus en un substrat lingüístic únic, que no existeix en cap altre idioma que jo conegui. En totes les llengües hi ha mots gruixuts, però no se'ls atribueix, ni de lluny, una contundència tan gran ni una força subversiva tan perillosa. És un conjunt de paraules i expressions grolleres, de connotacions sexuals, que les institucions culturals i educatives han convertit en un tabú ominós i que les elits il·lustrades consideren patrimoni exclusiu de l'escòria de la societat. En realitat, és un vocabulari familiar al cent per cent de la població russa. Tothom coneix algú que, durant l'època soviètica, ha estat a la presó o als camps —on el *mat* es propaga de manera natural, inoculat pels delinqüents comuns— o algú pròxim a un expressoner. Tothom té el coneixement passiu del vocabulari prohibit. Si no fos així, la prohibició perdria la gràcia.

Al teatre Aleksandrinski, el més antic de la meua ciutat, Sant Petersburg (i de fet, de tot Rússia), hi van estrenar, el 2013, una adaptació del relat *Nevski Prospekt* de Gógol, a càrrec d'un equip de directors joves. Abans de cada sessió, una

vigorosa veu masculina anunciava per megafonia: «Atenció! L'espectacle conté lèxic no normatiu. Si no hi esteu d'acord, encara sou a temps de marxar.» No era cap broma. Molta gent podia prendre-s'ho com una ofensa. Molta gent podia tenir la convicció profunda que fer servir aquesta mena de paraules en l'adaptació d'un clàssic i dir-les entre aquelles quatre parets d'estil Imperi era una blasfèmia i una profanació de l'alta cultura. Molta gent, només per això, era capaç de no tornar mai més a aquell teatre. Al cap d'un any, va sortir una llei que promulgava la penalització severa de l'ús del *mat* en obres de teatre, pel·lícules, concerts, etc. Els llibres que continguessin «lèxic no normatiu» havien de portar una etiqueta especial a la coberta, que n'advertís el lector, però el que es recomanava als editors era substituir les paraules «brutes» per un seguit d'asteriscos pudorosos, tal com es feia en els anys tardans de censura soviètica.

Aprendre a llegir, doncs, també era aprendre a callar segons les circumstàncies. A part del ciríl·lic, hi havia un altre alfabet amb què convivíem i que apreníem simultàniament. Ens el trobàvem a les etiquetes dels refrescos i dels pots de cacau, als rètols de les botigues més noves i als anuncis televisius, que per a nosaltres —parlo de la meva generació, els que vam néixer a l'URSS pels volts de la Perestroika— eren una promesa d'un món esplendorós, tan diferent de les misèries del nostre. L'anunci de xocolata d'una marca estrangera —un Snickers, per exemple— ens presentava una família on tothom vestia amb una elegància insolent, somreia mostrant les dents d'una blancor immaculada i es movia per les habitacions luxoses d'una casa enorme. La meva àvia, la de l'*alfàvit*, mitificava aquest món occidental, com si allà per força tot hagués de ser millor. El meu avi, el de l'*alfàvit*, hi va viatjar a principis dels noranta. Va anar a Nova York, convidat a un congrés de física. De record, me'n va portar un rellotge amb un holograma: una pilota de futbol i una cama, totes dues

d'un verd llampant, que apareixien i desapareixen, perseguint-se mútuament. Només el vaig portar a l'escola un dia. La por que me'l robessin era més gran que el desig de presumir.

Б

Be de bulvar (Б, б — бульвар)

La segona lletra, la *be*, es pronuncia com la *b* al principi de la paraula.

Poetítxeski bulvar, o bulevard Poètic, és un carrer de Sant Petersburg, en un suburbi nord convertit en barri residencial als anys setanta, quan la ciutat creixia i s'omplia d'edificis de formigó, alts, rectangulars i avorrits com caps de sabates. Les autoritats de l'època van decidir que en cada barri nou els noms dels carrers havien de tenir unitat temàtica. Així, ben a prop hi ha el carrer dels Compositors, el passatge dels Actors i l'avinguda dels Pintors. Sembla un acudit, oi? A l'època soviètica l'acudit era com una bengala que il·luminava la realitat. N'hi ha un que va d'un borratxo que es pixa a la porta d'una comissaria i, quan el detenen i li demanen el seu domicili legal, respon: «Visc a la cruïlla de la Cultura i la Il·lustració!» Es refereix al punt de trobada de dues avingudes molt llargues, amb immobles monòtons d'aspecte depriment, no gaire lluny de casa meva. Allà a la vora també hi ha els carrers Lessenin, Prokófiev i Xostakóvitx. Tots tres van morir molt abans que aquesta zona formés part de la ciutat. A l'altra punta, en un suburbi sud, hi ha un altre camp urbanosemàntic memorable (amb edificis igual de lletjos i, de fet, indistingibles dels del barri «artístic»): la carretera de la Revolució, l'avinguda dels Bolxevics, el passeig dels Entusiastes, el carrer

dels Plans Quinquennals... Curiosament, aquestes denominacions s'han mantingut fins ara, potser perquè es tracta de la perifèria. Al centre, en canvi, la majoria de vies públiques van recuperar els noms prerevolucionaris. Una de les poques excepcions és un conjunt de carrers paral·lels que es diuen el carrer dels Soviets U, el carrer dels Soviets Dos i així fins a nou.

L'edifici on vivia abans de marxar a Barcelona es troba a l'encreuament de l'avinguda dels Pintors i el bulevard Poètic. Aquest darrer, en realitat, és un carrer curt i estret, amb quatre bedolls esquifits i voreres mal pavimentades. Fins i tot una guia aparentment asèptica de topònims locals reconeix que l'estatus de bulevard que té és incompreensible, i la seva única funció és fer joc amb la solemnitat de l'adjectiu. Justificar l'adjectiu és encara més difícil. El bulevard Poètic és un lloc que associo amb esperes llargues i tenyides d'angoixa a primera hora del matí. Era allà on havia d'agafar el bus o el tramvia que em portés a l'escola. El bus i el tramvia feien un recorregut similar, i a mig trajecte s'aturaven davant d'una pastisseria de porxo alt, amb un fanal penjat del sostre. No sé com ni per què vaig decidir que si estava encès volia dir que aquell dia tot m'aniria bé, i vaig acabar creient-m'ho de debò. Sobretot a l'hivern—quan a quarts de vuit encara era fosc i, si volies veure alguna cosa més enllà del vidre gebrat, l'havies de rascar per fer-hi una claraboia—aquella punta de llum sota el cel tenebrós equivalia a un llambreig d'esperança.

Al *Gymnasium Cervantes*, que era i encara és el nom oficial d'aquella escola, hi vaig anar, de fet, només un curs, dels dotze als tretze anys. Si me'n recordo com si haguessin estat deu anys és pel rastre que em va deixar. Just abans havia passat un any a Tenerife, havia après a parlar castellà i no el volia perdre. També volia tenir un estímul per llegir més poesia espanyola: a Canàries m'havia aficionat als versos de García Lorca i Alberti i havia començat a imitar-los secretament en rus. El *Gymnasium Cervantes* era un institut públic, que a les pàgines grogues

constava com a «escola d'estudi aprofundit de llengua espanyola», i la profunditat en qüestió es concretava en quatre hores setmanals d'espanyol. A més, s'hi estudiaven la literatura i la pintura espanyoles. Les professores d'espanyol i de pintura espanyola eren filles de refugiats de la Guerra Civil i tenien una mena de calidesa meridional que les convertia en *rara avis*. Una d'elles em va deixar un llibre sobre Bécquer, un llibre de la seva biblioteca particular, i això ja era un gest insòlit, perquè escurçava brusquement la distància entre professor i alumne.

La majoria de les seves companyes de claustre —a les escoles russes, gairebé tot són professores— no tenien cap relació amb Espanya, no havien estat mai a l'estranger i seguien els mètodes soviètics de tota la vida: rigor absolut i, per qualsevol infracció de les normes, repressió immediata, amb tendència a l'escarni i a la humiliació. Si un dia, per exemple, arribaves tard i entraves a classe esbufegant, sense haver picat a la porta d'una manera respectuosa i enèrgica alhora, i t'oblidaves de fer cara de compunció, la professora de torn et mirava amb menyspreu i t'expulsava, dient alguna cosa com: «Surt de l'aula. I torna a entrar, però *com cal*. Fins que no entris *com cal*, no podem reprendre la classe.» I tornaves a entrar, i et tornava a fer fora les vegades que calgués. Aquest esperit era general, i encara vaig tenir sort. La meua amiga Sveta Zúbova, que va estudiar en una altra escola, no oblida el dia que la seva mare va tornar d'una reunió de pares on la tutora els havia dit: «Heu parit aquesta colla d'imbècils... i ara, què n'hem de fer?»

No recordo gairebé res del que em van ensenyar a l'escola «espanyola». Crec que un dia ens van obligar a aprendre els noms dels catorze germans de Murillo. Me'n queda, això sí, la marca d'una convicció desoladora. Davant d'algú com la cap d'estudis, que entra al menjador a l'hora d'esmorzar, et saluda i, quan li contestes, t'etziba: «Com t'atreveixes a parlar-me amb la boca plena!», estàs sol i desemparat. Ni Goya, ni Murillo amb tota la seva família, ni aquelles dues professores

diferents te'n poden protegir. L'únic que pots fer és deixar que passi el dia, tornar a casa, a l'avinguda dels Pintors, cantonada bulevard Poètic, no dir-ne res a ningú i agafar un llibre.

La primera lletra de l'alfabet ciríl·lic és la *a*.

Alfavit —alfabet— va ser la primera paraula que em va desconcertar.

L'avi la feia aguda —*alfavit*— i l'àvia, plana: *alfàvit*. S'havien separat abans que jo nasqués i no els vaig veure mai junts. Com era possible que haguessin viscut gairebé vint anys plegats si no es podien posar d'acord sobre una cosa tan senzilla? O potser això de la seva vida en comú era una mentida més dels adults?

En qualsevol cas, hi havia algú que deia ser el seu fill. El pare. Quan jo tenia quatre o cinc anys em llegia poemes d'un llibre magnífic, *Consells perniciosos* de Grigori Óster. No s'assemblava gens a la poesia infantil hipòcrita i cursi que em farien empassar a l'escola. Tenia tot el que ha de tenir la poesia de debò: ritme, intel·ligència, picardia... El que més m'agradava era que l'autor no em prengués per ximple, i que em convidés a conspirar contra el món dels grans. En el segon consell, per exemple, hi havia uns versos que en català farien així:

Deixa els jocs i les ganyotes
i estudia l'alfabet
per escriure paraulotes
com Déu mana a la paret.

